

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

موضوع: اشعار شاملو

جلد اول

مؤلفان:

سید هدایت الله تقوی نژاد آتشگاه

دکتر سید قادر لاهوتی

«استاد یار و عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد گچساران»

سرشناسه	: تقویٰ نژاد آتشگاه، سید هدایت الله، ۱۳۵۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: اشعار شاملو/ مولفان سید هدایت الله تقویٰ نژاد آتشگاه، سید قادر لاهوتی.
مشخصات نشر	: تبریز: انتشارات آلتین، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ج ۲: جدول.
شابک	: ج ۱: 978-600-8042-52-5 ؛ ج ۲: 978-600-8042-53-2
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه
موضوع	: شاملو، احمد، ۱۳۰۴ - ۱۳۷۹ -- نقد و تفسیر
موضوع	: Shamlu, Ahmad -- Criticism and interpretation
موضوع	: شعر فارسی -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد
موضوع	: Persian poetry -- 20th century -- History and criticism
شناسه افزوده	: لاهوتی، سید قادر، ۱۳۳۴ -
رده بندی کنکره	: ۱۳۹۵۸۳۲۴ / الف ۸۵۵ ی ۸۱۱۴ P1
رده بندی دیویی	: ۶۲۰/۹۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۰۱۴۵۱

مؤلفان اشعار شاملو (جلد ۱)

مؤلفان: سید هدایت الله تقویٰ نژاد آتشگاه و دکتر سید قادر لاهوتی

ناشر: انتشارات آلتین

چاپ: اول/سال /قطع: وزیری/سال ۹۵

شمارگان و تعداد صفحه: ۶۸/۱۰۰۰ صفحه

طرح جلد: موسسه ولگان/ محل نشر: تبریز

چاپ و صحافی: سبز / امین / قیمت: ۱۳۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۴۲-۵۲-۵ isbn: 978-600-8042-52-5

email: yosefr40@yahoo.com
web: www.Altin-E.ir

rasoliyosef@gmail.com
www.arabicc.blogfa.com

مرکز پخش: تبریز خیابان امام خمینی (ره) بازار بزرگ تربیت زیر زمین پلاک ۳۱

تلفن: ۰۹۱۴۴۱۲۷۴۹۹ - ۰۹۳۸۱۴۳۱۱۸۵ - ۰۴۱۳۵۵۳۱۹۶۷

بسم الله الرحمن الرحیم / این کتاب را بنام مولف محترم می‌باشد

فهرست مطالب:

۱	مقدمه:
۳	شیوه ی تدوین کتاب:
۶	بخش اول:
۶	زندگی، اندیشه و آثار شاملو
۷	زندگی، اندیشه و آثار شاملو
۷	تولد و کودکی شاملو
۱۱	ازدواج
۱۴	سالشمار زندگی و آثار شاملو
۳۵	سیر اندیشه های شاملو
۳۶	الف: دوره ی هیجانات سیاسی - اجتماعی (۴۲-۱۳۳۰)
۳۸	ب: دوره ی عشق و آشنایی آئین (۴۱-۱۴۳)
۳۹	ج: دوره ی هراس از مرگ و نیستی (۷۹-۱۳۵۲)
۴۱	بخش دوم:
۴۱	تعریف موضوع و انواع آن در شعر شاملو
۴۲	تعریف موضوع:
۴۳	موضوع اصلی:
۴۶	جداول و نمودارها:
۴۸	بخش سوم:
۴۸	موضوع اشعار قطعه نامه شاملو
۴۹	پیش درآمد:
۵۱	موضوع اشعار کتاب قطعه نامه شاملو
۵۱	مقدمه:
۵۳	قطعه نامه (۱۳۳۰):
۵۴	۱- آتش کوفه های سرخ یک پیراهن:
۵۶	۲- سرود مردی که خود را کشته است:
۵۸	۳- سرود بزرگ:
۶۰	۴- قصیده برای انسان ماه بهمن:
۶۲	بخش چهارم:
۶۲	موضوع اشعار ۲۳ و آهن ها و احساس
۶۳	۲۳ (۱۳۳۰):
۶۳	شعر ۲۳:
۶۵	آهن ها و احساس (۱۳۳۲):

۶۵	۱- مرغ دریا:
۶۶	۲- برای خون و ماتیک :
۶۸	۳- مرثیه:
۷۰	بخش پنجم :
۷۰	موضوع اشعار
۷۰	هوای تازه
۷۱	هوای تازه (۱۳۳۶):
۷۲	۱- بهار خاموش:
۷۳	۲- بازگشت:
۷۴	۳- رانده:
۷۴	۴- بیمار:
۷۵	۵- شعر مش:
۷۵	۶- رنج دیگر:
۷۶	۷- دیدار واپسین:
۷۶	۸- شعر ناتمام:
۷۷	۹- سفر:
۷۸	۱۰- گل کو:
۷۸	۱۱- صبر تلخ:
۷۹	۱۲- مه:
۷۹	۱۳- از زخم قلب «آبایی» :
۸۰	۱۴- بادها:
۸۱	۱۵- غبار:
۸۱	۱۶- انتظار:
۸۲	۱۷- تردید:
۸۲	۱۸- احساس:
۸۳	۱۹- خفاش شب:
۸۳	۲۰- مرگ نازلی:
۸۴	۲۱- نمی رقاصمت چون دودی آبی رنگ:
۸۴	۲۲- ساعت اعدام:
۸۵	۲۳- شعری که زندگی است:
۹۰	۲۴- طرح:
۹۱	۲۵- در رزم زندگی:
۹۱	۲۶- مرد مجسمه:
۹۲	۲۷- لعنت:
۹۳	۲۸- دیوارها:
۹۴	۲۹- کیبود:
۹۵	۳۰- مرغ باران:
۹۶	۳۱- بودن:
۹۶	۳۲- شبانه شعری چگونه نوشت:

۹۷	۳۳- شبانه یاران من بیاید:
۹۸	۳۴- من سرگذشت یاسم و امید:
۹۸	۳۵- شبی که جوی نقره ی مهتاب :
۹۹	۳۶- با هزاران سوز الماس:
۹۹	۳۷- وه ! چه شب های سحر سوخته:
۱۰۰	۳۸- به شب مهتاب:
۱۰۱	۳۹- راز:
۱۰۱	۴۰- بارون:
۱۰۳	۴۱- پریا:
۱۰۸	۴۲- سرگذشت:
۱۰۹	۴۳- افق روش:
۱۰۹	۴۴- نگاه کن:
۱۱۱	۴۵- عشق موم:
۱۱۲	۴۶- به تو سلام می کنم:
۱۱۲	۴۷- تو را دوست دار:
۱۱۴	۴۸- دیگر تنها نیستم:
۱۱۵	۴۹- سرچشمه:
۱۱۶	۵۰- بهار دیگر:
۱۱۶	۵۱- به تو بگویم:
۱۱۷	۵۲- بدرود:
۱۱۸	۵۳- از عموهایت:
۱۱۹	۵۴- حریق سرد:
۱۲۰	۵۵- شعر ناتمام:
۱۲۱	۵۶- پیوند:
۱۲۲	۵۷- برای شما که عشقتان زندگی است:
۱۲۲	۵۸- سمفونی تارک:
۱۲۳	۵۹- آواز شبانه برای کوچه ها:
۱۲۵	۶۰- با سماجت یک الماس:
۱۲۶	۶۱- رکسانا:
۱۲۹	۶۲- غزل آخرین انزوا:
۱۲۹	۶۳- غزل بزرگ:
۱۳۱	۶۴- حرف آخر:
۱۳۳	۶۵- سرود مردی که تنها به راه می رود:
۱۳۴	۶۶- از مرز انزوا:
۱۳۴	۶۷- تنها:
۱۳۶	۶۸- پشت دیوار:
۱۳۷	بخش ششم:
۱۳۷	موضوع اشعار:
۱۳۷	باغ آینه:

۱۳۷	و آیدا در آینه.....
۱۳۸	باغ آینه (۱۳۳۹) :.....
۱۳۹	۱- خواب و جینگر :.....
۱۳۹	۲- مثل این است :.....
۱۴۱	۳- حریق قلعه بی خاموش :.....
۱۴۱	۴- کلید :.....
۱۴۲	۶- برف :.....
۱۴۳	۷- شب گیر :.....
۱۴۴	۸- غروب «سیارود».....
۱۴۴	۹- در دور است.....
۱۴۵	۱۰- بر سنگزنش :.....
۱۴۶	۱۱- کیفر :.....
۱۴۷	۱۲- ماهی :.....
۱۴۷	۱۳- کاج :.....
۱۴۸	۱۴- پل :.....
۱۴۹	۱۵- شبانه ی «شام خوب» :.....
۱۵۰	۱۶- طرح :.....
۱۵۰	۱۷- فقر :.....
۱۵۱	۱۸- ارایه ها :.....
۱۵۲	۱۹- دوشبج :.....
۱۵۳	۲۰- جز عشق :.....
۱۵۳	۴۲۱- اصرار :.....
۱۵۴	۲۲- از نقرتی لبریز :.....
۱۵۴	۲۳- فریادی و... دیگر هیچ :.....
۱۵۵	۲۴- فریادی :.....
۱۵۶	۲۵- شبانه ی شب تار :.....
۱۵۷	۲۶- باران :.....
۱۵۸	۲۷- نیم شب :.....
۱۵۸	۲۸- شبانه ی عشق خاطره نی ست.....
۱۵۹	۳۰- لوح گور :.....
۱۶۰	۳۱- معاد :.....
۱۶۱	۳۲- باران :.....
۱۶۱	۳۳- تاشک :.....
۱۶۲	۳۴- بر خاک جدی ایستادم :.....
۱۶۳	۳۵- کوچه :.....
۱۶۴	۳۶- دانخواست :.....
۱۶۵	۳۷- در بسته :.....
۱۶۶	۳۸- از شهر سرد :.....
۱۶۷	۳۹- با هم سفر :.....

۱۶۸	۴۰- باغ آینه :
۱۶۹	۴۱- مرثیه :
۱۷۱	آیدا در آینه (۱۳۴۳) :
۱۷۳	۱- آغاز :
۱۷۴	۲- میان خورشید های همیشه :
۱۷۵	۳- من و تو ، درخت و باران :
۱۷۵	۴- من و تو :
۱۷۶	۵- از مرگ :
۱۷۷	۶- خفتگان :
۱۷۷	۷- تکرار :
۱۷۸	۸- سرود آنکس که از کوچه به خانه باز می گردد :
۱۷۹	۹- سرود مرد برگردان :
۱۸۰	۱۰- سرود سنان :
۱۸۱	۱۱- کدامین آریس :
۱۸۳	۱۲- سرود برای سپاه و پیران :
۱۸۳	۱۳- سرود پنجم :
۱۸۴	۱۴- جستش را پانفر سوم :
۱۸۵	۱۵- خاک را بذرودی کردم :
۱۸۶	۱۷- دوباره ی یک واقعیت :
۱۸۷	۱۸- غزل درود و بدرود :
۱۸۸	۱۹- خشم خواننده :
۱۸۸	۲۰- به یک جمجمه :
۱۸۹	۲۱- شکنجه نی مضاعف :
۱۹۰	۲۲- در به در تراز باد :
۱۹۱	۲۳- برویم ای یار ، ای یگانه ی من !
۱۹۲	۲۴- رخت کشیدن به آسمان آخرین :
۱۹۲	۲۵- نزدیکی صبح :
۱۹۴	۲۶- آیدا در آینه :
۱۹۵	۲۷- میعاد :
۱۹۶	۲۸- جاده ی آن سوی پل :
۱۹۶	بخش هفتم :
۱۹۷	لحظه ها و همیشه ها ،
۱۹۷	آیدا : درخت ، خنجر و خاطره
۱۹۸	۴-۷- لحظه ها و همیشه (۱۳۴۳) :
۱۹۹	۱- سرود :
۲۰۰	۲- میلاد :
۲۰۱	۳- گریزان :
۲۰۲	۴- پایتخت عطش :
۲۰۳	۵- میان رفتن و ماندن :

۲۰۴	۶- سخنی نیست :
۲۰۵	۷- حماسه :
۲۰۶	۸- رهگذران :
۲۰۸	۹- کوه ها :
۲۰۸	۱۰- انگیزه های خاموشی :
۲۰۹	۱۱- غزل نا تمام :
۲۱۰	۱۲- آن که دانست ، زبان بست :
۲۱۱	۱۳- شبانه ی دیگر باره شبی گذشت :
۲۱۱	۱۴- من مرگ را ... :
۲۱۲	۱۵- وصل :
۲۱۴	۱۶- کوه ها ، ریکن :
۲۱۶	آیدا : درخت ، خنجر و خاطره (۱۳۴۴) :
۲۱۸	۱- شبانه ی قدیم آن را سبالت :
۲۲۲	۲- دوستش می دادم ... :
۲۲۶	۳- دریغا دره ی سرده بر ... :
۲۲۷	۴- عصر عظمت عمارت ها و دروغ ... :
۲۲۸	۵- اگر هنوز « دنیایی » مانده باشد ... :
۲۲۹	۶- دریغا انسان ... :
۲۳۰	۷- ما شکینا بودیم ... :
۲۳۰	۸- اندکی بدی ... :
۲۳۱	۹- مرگ را دیده ام من ... :
۲۳۱	۱۰- رود قصیده ی بامدادی ... :
۲۳۲	۱۱- و تباهی آغاز یافت ... :
۲۳۳	۱۲- با گیاه بیابانم ... :
۲۳۴	۱۳- غزلی در نتوانستن ... :
۲۳۴	۱۴- سرود آن که برفت و آن کس که به جای ماند ... :
۲۳۶	۱۵- از مرگ من سخن گفتیم ... :
۲۳۷	۱۶- در جدال با آینه و تصویر ... :
۲۴۰	۱۷- لوح ... :
۲۴۱	۱۸- شکاف ... :
۲۴۲	۱۹- از قفس ... :
۲۴۳	۲۰- مرثیه ... :
۲۴۴	نمودارها وجداول :
۲۴۴	۱- هوای تازه ... :
۲۴۵	۲- باغ آینه ... :
۲۴۵	۳- آیدا در آینه ... :
۲۴۵	۴- آیدا : درخت ، خنجر و خاطره ... :
۲۴۶	۱۰- لحظه ها و همیشه ... :

مقدمه:

از دوران مشروطیت به این طرف برخی از ساختارهای اجتماعی کشور تحت بسیاری از عوامل بیرونی و درونی تغییر یافت. اندیشه های نو و جدید در جامعه پیدا شد و در مقابل اندیشه های کهنه و سستی صف کشید. در قلمرو ادبیات و شعر نیز دو دسته ی نوگرا و سنت گرا در مقابل هم قرار گرفتند. مردم در دوره ی مشروطیت ر به از آن نیاز به شعری داشتند که احساسات سیاسی، اجتماعی و تاریخی آنان را ارضا کند. شعر سنتی ایران که در شرایط دیگری بوجود آمده بود، نمی توانست به نیازها و هیجانات تازه جامعه پاسخ گوید، همین باعث شد، شاعرانی پیدا شود که با درک تازه ای از شرایط اجتماعی و سیاسی دست به آفرینش ادبی بزنند. در شعر آن اندیشه های اجتماعی جانشین احساسات فردی شد. مضامینی مانند: آزادی انسان، عدالت، آزادی، مبارزه با استبداد، فقر، توجه به طبقات محروم جامعه، هموائی با نهضت های آزادی بخش، شهادت، مبارزه، مسائل مربوط به شهر و شهرنشینی، قانون ده کراسی، حقوق بین الملل، مجلس و ... مضمون بسیاری از سروده ها شد.

شعر در دوره ی مشروطه و بعد از آن توسط نیما و طربا، از او، روند تغییر و تحول خود ادامه داد. مفهوم گرایی، دردها و گرفتاری های اجتماعی دنیای معاصر دغدغه ی اصلی سرایندگان شد. جریانات اجتماعی و متفقدان به علت تغییر شتاب بخشیدند «نیما» پدر شعر نو نامیده شد، با اینکه قبل از او کسانی در این زمینه شعر سرودند. (از جمله: تقی رفعت و کسمایی) احمد شاملو به عنوان بنیانگذار شعر سپید شناخته شد. نیما و شاملو با دقت و جدیت کار خود را پی

گیری کردند و تئوری های آن را گفتند و نوشتند و به گونه ای جدی به تولید ادبی پرداختند و طلیعه دار شعر نو و سپید شدند.

در این کتاب به بررسی موضوع و مضمون اشعار احمد شاملو (تولد ۱۳۰۴ ش) پرداخته شد. همه ی مجموعه های شعری شاملو بجز « آهنگ های فراموش شده » مورد بررسی قرار گرفت. خود شاملو این مجموعه را، نوشته های ادبی قبل از شاعری و دشتی اشعار سست دانسته و آن را جزء مجموعه های شعری به حساب نیاورد. اشعار دیگر مجموعه های او به صورت جداگانه بررسی و در نه موضوع اصلی نظریه داده است که عبارتند از موضوعات: اجتماعی، عاطفی، سیاسی، تاریخی، فلسفی، ادبی، فولکلوریک، حبسیه و توصیف.

شاملو دغدغه های اولم خود را در مثلث « عشق، انسان و مبارزه » جستجو کرده است. ضمن پرداختن به درد های اجتماعی و سیاسی خود و جامعه ی زمان، خویش نظریات ادبی خود را نیز بیان کرده است. در این نظریه های ادبی به دفاع از نیما، شعر نو و سپید پرداخته و شعر سنتی را رد کرده است. در میان اشعار خود زیباترین عاشقانه ها و ستایش ها را برای معشوره و مددکار خویش « آیدا » سروده است. با این همه از مبارزان و همسنگران خود غافل نشده و به مرثیه و نوحه گری در سوگ مبارزان و شاعران هم عصر خویش پرداخته است.

هفده مجموعه ی شعری شاملو به ترتیب سال انتشار مورد بررسی و در دودو جلد قرار گرفته است. در جلد اول به زندگی، اندیشه و آثار شاملو از جمله: آهنگ ها و احساس، هوای تازه، باغ آینه، آیدا در آینه، لحظه ها و همیشه ها و آیدا درخت، خنجر و خاطره پرداخته شد. دیگر آثار شعری ایشان در جلد دوم قرار گرفته است.

در این تحقیق فهرستی موضوعی از اشعار شاملو تهیه گردیده است. موضوعات شعر شاملو به نه موضوع اصلی تقسیم شده و مورد بررسی و

تحلیل قرار گرفته است. به تک تک اشعار هفده مجموعه ی شعری شاملواز آهن ها و احساس تا حدیث بی قراری ماهان پرداخته شده است. و به سؤالاتی که ممکن است در ذهن خواننده ایجاد شود، پاسخ داده شد پرسش هایی مانند:

- ۱- چه موضوع هایی در اشعار شاملو مورد توجه قرار گرفته است؟
- ۲- آیا سیر تحول موضوعی در اشعار شاملو قابل بررسی است؟
- ۳- بر اساس موضوع های اصلی زندگی شعری شاملو به چند دوره تقسیم می شود؟
- ۴- رویدادهای سیاسی، اجتماعی، تاریخی و ادبی چه تأثیری بر موضوع اشعار شاملو داشته است؟
- ۵- اندیشه مسلط بر اشعار شاملو در دوران مختلف شعری او چیست؟
- ۶- شاملو تقابل های عشق و مرگ، یاس و امید، عصیان و سکوت، طبیعت و عالم معنا را چگونه به هم آمیخته است؟

شیوه ی تدوین کتاب:

در ابتدا هر یک از مجموعه اشعار شاملو به ترتیب سال سرودن و انتشار آنها بررسی شد. در این شیوه سیر اندیشه های شاملو از آغاز تا پایان زندگی پیگیری شد و هر سروده به تنهایی و جداگانه، با توجه به زمان سرایش آن و رابطه آن با واقعیت زندگی شاملو مورد دقت قرار گرفت. قریب به هفتصد فیش برای کل اشعار تهیه و مورد استفاده قرار

گرفت. با مراجعه به کتب نقد و تحلیل شعر معاصر به تجزیه و تحلیل اشعار پرداخته و دسته بندی شده است.

بی شک شناخت درست و کامل شاملو بدون مطالعه و بررسی همه ی آثار او غیر ممکن است. شاملو نه تنها به سرودن شعر پرداخته، بلکه کارهای بسیار ارزنده ای در تالیف، ترجمه، تحقیق، روزنامه نگاری، فیلم نامه و سخنرانی انجام داده است. هر کدام از اینها بخشی از اندیشه و زندگی او را آشکار می کنند. در این پژوهش فقط به مجموعه ی اشعار او- به جز آهنگ های فراموش شده - پرداخته شده است. هر یک از دیگر جنبه های کاری او در ترجمه، تالیف و تحقیق شایسته ی بررسی جداگانه ای است و پرداختن به همه ی آنها در این پژوهش میسر نیست. هدفه مجموعه ی شعری شاملو که در این کتاب دوجلدی به موضوع اشعار آن پرداخته شد عبارتند از:

- ۱- آهنگ ها و احساس
- ۲- (۲۳)
- ۳- قطع نامه
- ۴- هوای تازه
- ۵- باغ آینه
- ۶- آیدا در آینه
- ۷- لحظه ها و همیشه
- ۸- آیدا: درخت، خنجر و خاطره
- ۹- ققنوس در باران
- ۱۰- شکفتن در مه

- ۱۱- مرثیه های خاک
- ۱۲- ابراهیم در آتش
- ۱۳- دشنه در دیس
- ۱۴- ترانه های کوچک غربت
- ۱۵- در آستانه
- ۱۶- مدایح بی صله
- ۱۷- حدیث بی قرار ماهان

www.ketab.ir